

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційне дослідження Богущ Ольги Юріївни

«Психологічні чинники навчання кульової стрільби майбутнього офіцера», яка представлена на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Дисертаційна робота Богущ Ольги Юріївни присвячена питанню, що набуває все більшу актуальність на сучасному етапі, а саме – удосконалення професійної підготовки військовослужбовців. Проблема створення якісно нових підходів до підготовки офіцерських кадрів для Збройних Сил України є особливо актуальною та значущою, враховуючи нові виклики та загрози, що постали сьогодні перед державою.

На прикладі системи навчання курсантів військових ВНЗ навичкам професійного застосування зброї, автором дисертаційного дослідження наголошено на необхідності актуалізації психологічної складової в рамках даної системи, що дозволяє значно підвищити рівень ефективності оволодіння навчально-практичним матеріалом.

Поряд з прикладною значущістю роботи не менш актуальною є і теоретична значущість дисертаційного дослідження. В науковій літературі саме психологічний фактор розглядається визначальним на етапі професійної підготовки майбутнього офіцера, зокрема в період старшої юності, коли військово-професійна спрямованість забезпечує направленість на оволодіння професійно-важливими якостями та компетенціями. Поняття «психологічний чинник» досить широко використовується в науковій літературі в різних галузях знань, тому у випадку з навчанням кульовій стрільбі майбутніх офіцерів потребує окремого уточнення та роз'яснення, що і зроблено автором в межах представленої роботи.

Таким чином, актуальність дослідження психологічних чинників навчання кульовій стрільбі, а також розробка ефективної програми навчання

майбутніх офіцерів навичкам професійного застосування зброї з посиленням психологічної складової не викликає сумніву.

Назва, шифр, зміст, мета, завдання, об'єкт та предмет роботи повністю відповідають її текстовому наповненню і напрямку дослідження.

Беззаперечною є наукова новизна дисертаційного дослідження Богуш О.Ю., що полягає у розширенні уявлень про ефективність навчання кульовій стрільбі з врахуванням впливу психологічних чинників, у розвитку вчинкової активності курсантів в ході навчання кульовій стрільбі. Практична значущість дослідження полягає в удосконаленні психодіагностики ефективності навчання кульовій стрільбі та розробці діяльнісно-особистісної програми психологічного супроводження процесу навчання кульовій стрільбі майбутніх офіцерів.

Дисертаційне дослідження у методологічному аспекті побудовано логічно та послідовно. Предметом дослідження визначено психологічні чинники, а об'єктом виступає особистість майбутнього офіцера. На основі виявлених психологічних чинників автор ставила за мету розробити програму діяльнісно-особистісного психологічного супроводу навчання кульовій стрільби. Зазначено, що циклічно-вчинкова організація навчання з врахуванням психологічної складової забезпечує особистісне становлення майбутніх офіцерів.

Обґрунтованість та вірогідність, наукових положень, висновків дисертаційної роботи підтверджується використанням правомірних методологічних підходів і адекватних методів експериментальних досліджень: теоретичних, емпіричних, методів статистичної обробки даних.

Дисертаційна робота О.Ю. Богуш побудована структурно і оформлена стандартним чином згідно традиційним принципам, вона повністю за обсягом та змістом відповідає вимогам міністерства освіти і науки України до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі автором обґрунтовано актуальність дослідження, проаналізовано загальний стан розробки проблеми, визначено об'єкт, предмет, теоретико-методологічні основи та завдання дослідження, представлено гіпотезу дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, надано відомості про апробацію результатів дослідження та публікації за темою дисертаційної роботи.

В першому розділі дисертанткою здійснено аналіз теоретико-методологічних основ навчання курсантів кульовій стрільбі, розмежовано поняття успішність, ефективність та якість навчання кульовій стрільбі, розкрито поняття компетентності особистості в професійній діяльності; розкрито структуру психологічної готовності курсанта до майбутньої професійної діяльності, що охоплює мотиваційні, емоційно-вольові властивості курсанта, відповідний обсяг його знань, умінь та навичок, освоєні норми та система цінностей майбутнього захисника.

Заслуговує на увагу обраний авторкою циклічно-вчинковий підхід до навчання курсантів кульовій стрільбі, розкрито цикл вчинку професійного становлення курсанта упродовж навчання у ВВНЗ. В даному дослідженні вчинок є свідомою реалізацією моральних імперативів, досягнень ідеалів, норм та цінностей, громадянського самовизначення в професійній діяльності. Психологічний аналіз ефективності навчально-професійної діяльності фахівця здійснюється у рамках теорій діяльності, теорій особистості і вчинку.

Авторкою розкрито сутнісний зміст та структуру психологічного чинника навчання, так, виділено ситуативні, мотиваційні, діяльні та післядіяльні чинники.

Розроблено структуру вчинкової активності курсанта при навчанні кульовій стрільбі, в якій органічно вплітається теорія єдиної функціональної системи діяльності П.К. Анохіна, що пояснює психологічну складову процесу стрільби та концепція усвідомленої саморегуляції О.О. Конопкіна, що сприяє не лише розвитку техніки виконання стрільби, але й удосконаленню саморегуляції майбутнього офіцера. Розкрито критерії

ефективного навчання кульовій стрільбі: адаптованість до ситуацій стрільби, афективно-когнітивна складова, вмотивованість курсанта, якість виконання пострілу та особистісна впевненість при використанні зброї. І все ж, при розгляді ефективного навчання, головним виступає саме особистість майбутнього офіцера як суб'єкта навчання та вчинкової дії з врахуванням вихідних індивідуально-психологічних властивостей, військово-професійної спрямованості, системи цінностей курсанта згідно еталону у військовій сфері. Не менш важливим є виділення рушійних сил в навчанні кульовій стрільбі, як система внутрішніх протиріч, що направляє активність особистості у відповідне русло.

Другий розділ містить результати проведеного емпіричного дослідження, на основі теоретичного аналізу вдало підібрано діагностичні методики, що відповідають меті та завданням дослідження, репрезентативність вибірки свідчить про ґрунтовну доказову базу дисертаційної роботи.

У підрозділі 2.2 описано взаємозв'язок вихідних індивідуально-психологічних особливостей курсантів і якості їх діяльності в процесі навчання кульовій стрільбі.

В рамках дослідження, відповідно отриманим результатам, дисертанткою визначено високий, середній та низький рівні ефективності навчання кульовій стрільбі, які можливо впровадити в навчальний процес підготовки військовослужбовців в якості критеріїв оцінювання успішності оволодіння відповідною навичкою.

В третьому розділі представлена формувальна частина експерименту з актуалізацією психологічної складової процесу навчання кульової стрільби курсантів з першого по четвертий курс навчання по кожному з виділених критеріїв ефективності навчання. Здійснено поділ на контрольну та експериментальну групи, проведена статистична оцінка емпіричних даних та належна їх інтерпретація.

За результатами проведеного формувального експерименту встановлено підвищення ефективності навчання кульовій стрільбі в експериментальній групі, за показниками ефективності: якість виконання стрільб, задоволеність стрільбою, впевненість у собі в ситуаціях стрільби, емоційна стабільність, самоконтроль, напруженість, сила волі, самооцінка, орієнтація на себе в ситуаціях стрільби, що свідчить про ефективність обраної програми.

Цінністю даної роботи є розробка програми діяльнісно-особистісного психологічного супроводження навчання курсантів вищих військових навчальних закладів кульовій стрільбі, що через вчинкову активність та врахування впливу груп психологічних чинників сприяє підвищенню рівня успішності та ефективності навчання кульовій стрільбі. Програма включає конкретні вправи та заняття з актуалізацією психологічної складової на кожному з етапів вчинкового циклу навчання та містить чотири блоки: *перший* – озброєння курсантів психологічними знаннями, вміннями і навичками, які необхідні для компетентного і професійного застосування зброї і розвитку особистісних якостей людини, що професійно володіє зброєю; *другий* – психодіагностичний моніторинг ефективності навчання, мета якого полягає у зборі та аналізі інформації щодо відповідності якості навчання і актуалізованості чинників (ситуаційних, мотиваційних, діяльних та післядіяльних) вчинкової активності курсантів при навчанні; *третій* – спрямований на розвиток емоційно-вольової регуляції, що супроводжує всі етапи вчинку; *четвертий* полягає у здійсненні психокорекційних заходів. Автором слушно наголошується, що на всіх етапах підготовки курсантів до використання вогнепальної зброї провідна роль належить особистості курсанта як суб'єкта вчинкової активності.

Дисертаційна робота Богуш О.Ю. чітко структурована, кожний розділ має змістовні висновки, що відповідають основному тексту роботи та завданням дисертаційного дослідження.

Завдяки достатньому об'єму запроваджених експериментальних досліджень, реалізації комплексного методологічного підходу, використанню адекватних психодіагностичних методик, впровадженню авторської програми діяльнісно-особистісного психологічного супроводження (ДОПС) ефективного навчання майбутніх офіцерів, ретельному аналізу отриманих достовірних результатів автор наводить в дисертаційній роботі цілком обґрунтовані наукові положення та висновки.

Висновки дисертаційної роботи (у кількості п'ять) викладені вдало, сформульовані чітко у відповідності до вирішених Богуш О.Ю. основних завдань дослідження, вони є цілком обґрунтованими власними результатами здобувача. За своїм змістом вони є правомірними і мають важливе значення для сучасної науки.

Результати дослідження апробовані та впроваджені в у навчально-виховний процес Одеського державного екологічного університету; Одеської юридичної академії та у службову підготовку й професійну діяльність, в Одеській Національній морській академії.

Апробація результатів дослідження проводилась шляхом обговорення та виступів на достатній кількості міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій: матеріали опубліковані в 15 працях, з яких 6 статей – у спеціалізованих наукових виданнях, затверджених ДАК МОН України та 2 статті у зарубіжних наукових виданнях.

Автореферат повністю відображає зміст та сутність дисертаційної роботи, отримані результати, висновки проведеного дослідження. Має всі необхідні підрозділи. У наведених наприкінці автореферату опублікованих працях повною мірою відображені результати досліджень.

Позитивно оцінюючи в цілому дисертаційну роботу О.Ю. Богуш, слід зазначити деякі зауваження і поставити до автора ряд запитань. У тексті дисертації зустрічаються окремі друкарські помилки. Також дисертація переобтяжена довгими, важкими для сприйняття реченнями й термінологією, зустрічаються русизми, але це не знижує вагомої цінності даної роботи.

Дисертаційне дослідження Богуш О.Ю. є завершеною науковою роботою, що вирізняється новизною, практичним та теоретичним значенням, проте в процесі рецензування у офіційного опонента виникли наступні запитання, які доцільно обговорити в процесі офіційного захисту:

1. Відповідно керівних документів у Міністерстві оборони України здійснюється морально-психологічне забезпечення діяльності підрозділів, частин та установ, яке містить психологічне супроводження виконання завдань бойової служби (бою). У Вашій роботі, Ви пропонуєте використання програми психологічного супроводження діяльності майбутнього офіцера, як структурну складову даної системи чи як окрему додаткову програму?
2. Спираючись на результати емпіричного дослідження, автор робить цікавий висновок про особливості взаємозв'язку між показником «впевненість в собі в ситуаціях стрільби» та якістю стрільби. Розкрийте більш детально даний взаємозв'язок та поясніть чи пов'язаний даний показник з іншими індивідуальними характеристиками стрільця?
3. В роботі наведено та обґрунтовано структуру вчинкової активності курсанта при навчанні стрільбі в якій емоційно-вольова регуляція виступає загальною складовою, що впливає на весь процес стрільби в цілому, проте на наш погляд у програмі діяльнісно-особистісного психологічного супроводження не враховано нейропсихологічні та психофізіологічні характеристики особи яка здійснює стрільбу?
4. З наукових досліджень відомо, що ефективність використання зброї в умовах навчання часто не корелює з успішністю застосування зброї в умовах ведення бойових дій. В умовах збройного протистояння на сході держави застосування отриманих навичок та готовність військовослужбовця до ефективного використання зброї в інтересах захисту Батьківщини є одним з актуальніших завдань на даному етапі. Чи вдалось Вам відстежити ефективність впровадження програми

діяльнісно-особистісного психологічного супроводження в умовах безпосереднього ведення бойових дій?

Питання, що винесені на дискусію, вищенаведені зауваження не впливають на високу позитивну оцінку роботи та не знижують її наукової цінності.

ВИСНОВОК:

Дисертація на тему: «Психологічні чинники навчання кульової стрільби майбутнього офіцера» є закінченим самостійним дослідженням, має наукову новизну теоретичну та практичну цінність. За змістом і науковим рівнем робота відповідає вимогам Порядку «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, що висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор Богуш О.Ю., заслуговує присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

начальник Науково-дослідного центру

Збройних Сил України «Державний океанаріум»,

кандидат психологічних наук

А.М. ДОНЧАК